

پایامیز محاکمه نفیسه ابراهیم زادهانتظام

سرنوشت پرابهام دستور موقت لاهه با خروج امریکا از پیمان مودت ۱۹۵۵

تحریم‌ها از چراغ قرمز حکم لاهه عبور می‌کند؟

شاید روزی که سلدن چین سفیر کبیر فوق العاده و مختار دولت متحده امریکا پیمان نامه مودت ایران و امریکا را امضا می کرد به فکرش هم نمی‌رسید که این پیمان نامه به جای تضمین ابدی منافع کشور متبوعش تبدیل به سندی شود که از سوی کشورمان در دادگاه‌های جهانی برای محکومیت امریکا به آن استناد شود.با این وجود این سند ۶۳ ساله دست کم سه بار در طول سال‌های گذشته برای طرح دعوی علیه امریکا از سوی کشورمان مورد استناد قرار گرفته است و حالا به استناد همین پیمان، ایران علیه امریکا در لاهه رأی گرفته است، اما خروج امریکا از پیمان مودت دستور موقت دیوان بین المللی دادگستری را که به نفع ایران صادر شده است با چالش مواجه می‌کند.

معاهده موسوم به «پیمان دوستی، روابط اقتصادی و حقوق کنسولی» در سال ۱۹۵۵ (۱۳۳۴) بین ایران و امریکا امضا شد و هنوز هم به‌رم اعلام خروج امریکا از آن معتبر است. این معاهده این حق را به تهران می‌دهد که از واشنگتن شکایت کند. پیمان مودت دو سال بعد از کودتای ۱۳۳۲ که توسط امریکا علیه دولت دکتر مصدق طراحی شده بود با هدف گسترش سرمایه‌گذاری امریکا در ایران امضا شده است. در تبصره دوم از بند ۲۱ این پیمان در مورد دادگاه قضایی بین المللی آمده است: «هرگونه اختلافی بین طرفین معظم متعهد در تفسیر یا اجرای این پیمان، که از طریق دیپلماسی به تحوز رضایت‌بخشی حل و فصل نشود، باید

استناد به همین پیمان از واشنگتن شکایت کرد و در مقابل امریکا هم شکایت متقابل را ابداعای مین‌گذاری ایران در دریا و حمله به کشتی‌های امریکایی در دادگاه بین المللی مطرح کرد. در هر دو مورد دادگاه قضایی بین‌المللی اعتبار شکایت‌ها را بااستناد به پیمان ۱۹۵۵ تأیید کرد اما در رأیی که صادر کرد هر چند تلویحا اقدام امریکا را استفاده غیرقانونی از زور توصیف کرد ولی در نهایت درخواست غرامت ایران را رد کرد.

دستبرد ۲ میلیارد دلاری به اموال ایران در سال ۲۰۱۶ مورد دیگری بود که ایران به استناد عهدنامه ۱۹۵۵ علیه امریکا در دیوان بین‌المللی لاهه طرح دعوی کرد و در نهایت نیز نقض برجام و اعمال تحریم‌ها در سال جاری از سنوی امریکا، ایران را برای طرح شکایت به لاهه کشاند که قضات دیوان لاهه چهارشنبه گذشته و بعد از بررسی حدود دو ماهه به اتفاق با اعلام اینکه صلاحیت رسیدگی به شکایت ایران از امریکا به سبب نقض عهدنامه مودت و روابط اقتصادی و حقوق کنسولی سال ۱۹۵۵ بین دو کشور را دارند، رأی به لغو تحریم‌های دارویی، غذایی، بشردوستانه و هوایی امریکا علیه ایران دادند.

■ **ایست به تحریم عرصه‌های انسان دوستانه**
قضیه شکایت جمهوری اسلامی ایران در مرداد ماه ۱۳۹۷ نزد دیوان بین‌المللی دادگستری علیه ایالات متحده امریکا به اعمال مجدد تحریم‌هایی از سوی دولت امریکا مربوط می‌شود که به موجب برجام لغو یا تعلیق شده بودند. جمهوری اسلامی ایران شکایت خود

خود را صادر کرده و به امریکا دستور داده که دستور اجرائی ترامپ را در این سه حوزه و نیز مبادلات مالی و پرداخت‌های بانکی مربوط به این سه حوزه را به حالت تعلیق در آورد.

از چه دولت امریکا مدعی است این نوع تحریم‌ها که بین‌المللی اعتبار شکایت‌ها را بااستناد به پیمان ۱۹۵۵ تأیید کرد اما در رأیی که صادر کرد هر چند تلویحا اقدام امریکا را استفاده غیرقانونی از زور توصیف کرد ولی در نهایت درخواست غرامت ایران را رد کرد.

از سویی دیگر از لحاظ سیاسی نیز صدور دستور موقت علیه امریکا هم به صورت نه چندان کامل در تمامی موارد درخواستی ایران مهم است چراکه قبل از آبان ماه (۴ نوامبر) امریکایی‌های خواهند مرحله دوم تحریم‌ها را به ویژه در حوزه نفت و گاز اعمال کنند و روی این مسئله خیلی مانور می‌دهند.

■ **رودر بایستی دستور موقت با حق و تویی‌ها!**
باید توجه کرد که تا مدت‌های مدیدی اختلاف نظر است داشت که آیا دستور موقت دیوان لازم‌الاجرا است یا خیر. ولی از زمان صدور دستور موقت در پرونده برادران لاگرانژ در سال ۲۰۰۴ که اتفاقاً علیه دولت امریکا صادر شده، دیوان تصریح کرده است که دستور موقت دیوان الزام‌آور است. پس از آن پرونده تقریباً می‌توان گفت اغلب حقوقدان‌ها بر این نظر هستند که دستور موقت الزام‌آور است و دولتی که علیه آن چنین دستوری صادر می‌شود، باید به آن ترتیب اثر دهد.

این‌گونه نتیجه گرفت که در ماهیت نیز موضع ایران ضعیف نیست. باید در عین حال به این مطلب نیز توجه کرد که چه در دستور موقت و چه رأی ماهوی دیوان دادگستری لاهه در صورتی که محکوم‌علیه یا کشورمان علیه آن دستور موقت صادر شده به مفاد آن تمکین نکند، ضمانت‌اجرای جبری ندارد و ضمانت‌اجرای آن از طریق شورای امنیت سازمان ملل است که با توجه به وجود حق و تون برای پنج کشور شناخته شده، گمان می‌رود از آن طریق نیز نمی‌توان این رأی را اجیرا اجرا کرد.

■ **به وقت خروج از برجام**
احمد مؤمنی‌راد عضو هیئت علمی دانشگاه تهران در این باره به «جوان» می‌گوید:طبق مفاد، عهدنامه مودت ایران و امریکا ۱۰ سال لازم‌الاجراست و بعد از آن اگر یکی از طرفین اعلام خروج نکرد حیات و آثار آن باقی است. در صورت اعلام خروج هم یک سال بعد عهدنامه ملغی می‌شود. بنابراین شکایت ما سابق بر اعلام خروج امریکا از معاهده ۱۹۵۵ بوده و بر اساس آن هم ICJ در فرآیند رسیدگی دستور موقت صادر کرده است.

وی می‌افزاید: اما از سال آینده پیمان نامه مودت ایران و امریکا دیگر نمی‌تواند در مجامع و محاکم بین‌المللی مورد استناد طرفین قرار بگیرد.

این استناد حقوق بین‌الملل تأکید می‌کند: در حقوق بین‌الملل ضمانت اجرا وجود ندارد اما در عرف جامعه جهانی دستور موقت و احکام لاهه لازم‌الاجراست. البته در صورت استتکاف کشوری که رأی علیه آن صادر شده از اجرای دستور، ICJ می‌تواند موضوع را در شورای امنیت مطرح کند اما در مورد امریکا حق و توجود دارد.

مؤمنی‌راد ادامه می‌دهد: هنوز پرونده شکایت ما از امریکا به دلیل خروج از برجام و اعمال تحریم‌ها در مراحل ابتدایی است و رأی دیوان ممکن است طولانی شود. بر این اساس دستور موقت به این دلیل صادر شده که تا زمان صدور حکم از اقداماتی که رأی قطعی دیوان را بلااثر یا وضع موجود را تشدید می‌کند جلوگیری شود.

وی خاطر نشان می‌کند: پیش از صدور دستور موقت، دیوان لاهه در نامه‌ای سه وزیر امور خارجه امریکا خواسته بود اقدامات خود در این راستا را متوقف کنند اما امریکای در سال‌های اخیر سیاست خروج از معاهدات جهانی و زیر پا گذاشتن تعهدات بین‌المللی را در پیش گرفته است.

این کارشناس حقوق بین‌الملل تصریح می‌کند که حقوق بین‌الملل راه دور پیش پای ما نگذاشته و پایبندی به معاهدات و کنوانسیون‌های دو یا چند جانبه بر اساس اصل رضایت است. بنابراین خروج امریکا از برجام با معاهده ۱۹۵۵ اعتبار این کشور را بیش از گذشته از بین می‌برد زیرا این کشور منفعت نامشروع خود را به منفعت کشورها و ملت‌ها ترجیح می‌دهد.

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران تأکید می‌کند: با توجه به سوابق دیوان لاهه پرسه رسیدگی در آن زمانبر است در نتیجه نباید کشور را منتظر رأی ICJ نگه داریم. آن‌هم در شرایطی که اگر رأی لاهه هم به نفع ما باشد باز امریکا می‌تواند آن را اجرا کند. باید مطمئن شویم اروپایی‌ها به تعهدات خود در برجام پایبند می‌مانند که با ابزاری نظیر FATF هستند آنها بعید است. بنابراین تلقی من این است که نباید زمان را از دست دهیم و

باید سریع از برجام خارج شویم زیرا اگر چه اروپایی‌ها از برجام اعلام خروج نکرده‌اند اما اقدام عملی هم در راستای آن انجام نداده‌اند.

هر چند دیوان بین‌المللی دادگستری، دادگاه ارشد سازمان ملل متحد به حساب می‌آید ولی به دلیل اینکه این نهاد قدرت اجرائی لازم‌راندارد بعضا کشورها-حکام و دستورات آن را نادیده می‌گیرند.

حقوق بین‌الملل راه دیگری پیش پای ما نگذاشته و پایبندی به معاهدات و کنوانسیون‌های دو یا چند جانبه بر اساس اصل رضایت است. بنابراین خروج امریکا از برجام با معاهده ۱۹۵۵ اعتبار این کشور را بیش از گذشته از بین می‌برد زیرا این کشور منفعت نامشروع خود را به منفعت کشورها و ملت‌ها ترجیح می‌دهد

پیش از صدور دستور موقت، دیوان لاهه در نامه‌ای به وزیر امور خارجه امریکا خواسته بود اقدامات خود در این راستا را متوقف کنند اما امریکا در سال‌های اخیر سیاست خروج از معاهدات جهانی و زیر پا گذاشتن تعهدات بین‌المللی را در پیش گرفته است

«FATF» ابزار برقراری نظم نوین جهانی

■ نیلوفر امانی

اگرچه امروز و در پایان مهلت اجرای ۴۱ ماده FATF، احتمالاً مجمع عمومی گروه اقدام ویژه مالی تشکیل جلسه داده و برای قرار دادن کشورمان در لیست سیاه رأی‌گیری می‌کنند با این وجود و با توجه به حضور امریکا در این مجمع و سابقه این کشور در عدم پایبندی به برجام و اعمال تحریم‌ها اجرا تمام ۴۱ ماده FATF نیز ضمانتی برای باقی ماندن کشورمان خارج از لیست سیاه این گروه وجود نداشت آن هم در شرایطی که الزام اجرای مفاد اکشن پلن مستلزم گذشت زمان، اعتمادسازی و صحت‌سنجی است و در بیانیه پوسان به صراحت اعلام شده پس از اجرای کامل اکشن پلن و تأیید توسط مجمع عمومی نسبت به تعیین تکلیف ایران تصمیم‌گیری خواهد شد. علاوه بر اینکه رأی‌گیری در مجمع عمومی بر اساس اجماع است، یعنی اگر تنها یک عضو مثل امریکا که حتی در برجام هم نماند به آن اعتراض داشته باشد، می‌تواند از طریق رایزنی با سایر اعضا خروج ایران از بیانیه و لیست سیاه را با مشکل مواجه کند. گروه ویژه اقدام مالی یا به اختصار FATF در واقع نه کنوانسیون و معاهده، بلکه نهادی مشاوره‌ای و بین‌الدولی است که با هدف مبارزه با پولشویی (تأمین مالی تروریسم و منع گسترش سلاح‌های کشتار جمعی بعدها به آن اضافه شد) در سال ۱۹۸۹ توسط گروه G۷ (در واقع توسط گروه G۸ تشکیل شد اما روسیه پس از بحران کریمه از این گروه خارج شد) متشکل از هفت کشور فرانسه، آلمان، انگلیس، ایتالیا، ژاپن، امریکا و کانادا برای حذف پولشویی در مرادات مالی بین این کشورها به کار گرفته شد، اما پس از حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ و با پیشنهاد امریکا وظیفه مبارزه با تأمین مالی تروریسم نیز به وظایف FATF افزوده شد.

هفت سال بعد درست در زمانی که پرونده هسته‌ای ایران در سال ۲۰۰۸ به اوج خود رسیده بود، به بهانه مقابله با سلاح‌های کشتار جمعی این وظیفه نیز به FATF محول شد تا این گروه خود را برای نظم نوین جهانی آماده کند.

در اثر فشارهای شورای امنیت سازمان ملل و تصویب قطعنامه ۱۶۱۷ (۲۰۰۵) در جهت پیاده‌سازی الزامی توصیه‌های این نهاد در تمامی کشورها، ایران نیز در سال ۲۰۰۷ توصیه‌های FATF را به کار گرفت تا با این نهاد همکاری نماید، اما پس از دو سال همکاری، FATF طی گزارشی ضمن تشکر از فعالیت‌های انجام شده، ایران را در لیست کشورهای غیرهمکار با ریسک بالا(لیست سیاه) قرار داد و بر لزوم اعمال محدودیت‌های مالی بر ایران تأکید کرد. همچنین در سال ۲۰۱۰ میلادی شورای امنیت طی قطعنامه ۱۹۲۹ (قطعنامه تحریم‌های تشدید اقتصادی به بهانه هسته‌ای) عملکرد FATF در تهیه دستورالعمل اعمال تحریم علیه ایران را مورد تقدیر قرار داد.

پس از زوی کار آمدن دولت تدبیر و امید و با ریزش‌های دستگاه دیپلماسی، علی‌طینیا وزیر اسبق اقتصاد در صدر هیئتی با این نهاد وارد مذاکره شد که منجر به امضای اکشن پلن ویژه ایران و روح از لیست سیاه و تعلیق دو

ساله تا به امروز طی چند تمدید(شد) در حال حاضر و با وجودی که کشورمان به ادغان FATF در ژوئن ۲۰۱۶ (خراد ۱۳۹۵) تمدد سطح بالای سیاسی داده است به عنوان کشور غیرهمکار با ریسک بالا و سبوری کردن یک دوره زمانی تحت اقدامات متقابل مالی فعلا در حالت تعلیق به سر برده و مشمول اقدامات متقابل قرار نگرفته است. طی این توافقنامه بین‌المللی ایران متعهد شده ۴۱ قدم در ۱۰ بخش و در قالب ۴۰ توصیه FATF، با صورت زمان‌بندی مشخص به اجرا در آورد (که امروز این بازمبندی به اتمام رسیده).

■ **FATF به عدالت بین‌المللی نمی‌اندیشد**
امیرساعد وکیل عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی و کارشناس حقوق بین‌الملل در این‌باره به «جوان» می‌گوید: پیوستن و اجرای کنوانسیون مقابله با تأمین مالی تروریسم (CFT) که در مجلس به تصویب رسید و برای تأیید در اختیار شورای نگهبان قرار گرفت یکی از تعهدات ایران به FATF است. کشور ما یکی از بزرگ‌ترین قربانیان تروریسم بوده که همیشه در صاف اول مبارزه با تروریست بوده و خواهد بود، اما نکته حائز اهمیت در این کنوانسیون، مشخصاً بند ۶ آ ن و دخالت این بند در استقلال سیاسی و حکومتی ما و عدم امکان حق تحفظ است.

پارمو در واقع کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با جرائم سازمان یافته فراملی است. در این کنوانسیون کشورها متعهد شده‌اند علیه قاچاق انسان، زنان، کودکان و سلاح گرم از طریق زمین، دریا و سفرهای هوایی مبارزه کنند.

وی خاطر نشان می‌کند: ایران با پیوستن به این کنوانسیون ملزم خواهد شد علاوه بر تحریم کامل حزب‌الله و گروه‌های مقاومت دیگر در منطقه، تمامی اطلاعات مالی خود را از طریق قوانین مبارزه با پولشویی (AML) که توسط FATF تدوین گردیده است در اختیار سایر FATF ها(واحد

اطلاعات مالی) قرار دهد که در این صورت کشور ما نیز به دلیل حمایت از این گروه‌های مقاومت به عنوان تأمین‌کننده منابع مالی و تسلیحاتی گروه‌های تروریستی شناخته خواهد شد و با دست خود، خود را علت اصلی تروریسم در منطقه و جهان معرفی خواهد کرد!

اصلاح قانون مبارزه با پولشویی منطبق بر استانداردهای FATF در خواست بعدی این گروه از ایران است و طی لایحه‌ای از سوی دولت به مجلس ارسال شده است. چنانچه در متن آن آمده است، عرضه و خرید خارج از شبکه فرآورده‌های نفتی و دارویی، جرم محسوب می‌شود که با بندهای ۱۳ و ۱۴ حقوق و اقتصاد بین‌الملل یا دولت در همکاری با FATF می‌تواند شرایط را در جهت منافع ملی ما تعدیل کند. این کارشناس حقوق بین‌الملل تصریح می‌کند: از سوی دیگر و با وجود تمام آنچه بیان شد دکتر وکیل معتمد است. بنابراین تعهدات بین‌المللی است که هر چه در پیوستن به آن تعلل کنیم، پیوستن به آن مشکل‌تر می‌شود. چنانچه تا قبل از سال ۲۰۰۱ و حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر شرایط عضویت در آن بسیار راحت‌تر و مبتنی بر قانون داخلی کشورها بود و از این به بعد نیز با گرفتن حق رأی توسط اسرائیل و عربستان در سال آینده میلادی شرایط برای کشورمان سخت‌تر و آرای مخالف ایران بیشتر می‌شود. وی می‌گوید: در حقیقت هدف نظام حقوقی بین‌المللی بر خلاف تصور عموم تحقق عدالت بین‌المللی نیست، هدف برقراری صلح و امنیت بین‌المللی با اعمال فشار بر دولت‌ها، ابزارهای تحت اختیار حاکمیت کلی دنیاست. وکیل ادامه می‌دهد: بیشتر کشورهای دارای توانایی اقتصادی بالاتر با فتح سبزمین در قالب فرآیندهای استعماری نفوذ می‌کردند، اما امروز دنبال حفظ سلطه خود بر جامعه بین‌المللی با اهداف مقدس و غیرمقدس و با ابزاری نظیر FATF هستند تا نظم مالی بین‌المللی را در دست بگیرند. این کارشناس حقوق بین‌الملل تأکید می‌کند: بخش قابل ملاحظه‌ای از تعهدات خواسته شده از ایران در قالب FATF آمیخته با اغراق و مطامع سیاسی است. به عقیده وی همراهی گروهی از متخصصان حقوق و اقتصاد بین‌الملل با دولت در همکاری با FATF می‌تواند شرایط را در جهت منافع ملی ما تعدیل کند.

وکیل همچنین پیش‌بینی می‌کند: مسئله فساد سیستمی در کشورها موضوع بعدی است که FATF به آن ورود خواهد کرد و در این رابطه نسخه کشورمان با نسخه سایر کشورها متفاوت خواهد بود.